

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. Драгоманова

СЛИВКО Світлана Анатоліївна

УДК 378.147:785(07)

**ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-СЛУХОВОЇ АКТИВНОСТІ
СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
У ПРОЦЕСІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ
ПІДГОТОВКИ**

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя, Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
КРИЦЬКИЙ Володимир Миколайович,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя,
доцент кафедри музичної педагогіки
та хореографії.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ОЛЕКСЮК Ольга Миколаївна,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
Інститут мистецтв,
завідувач кафедри теорії та методики
музичного мистецтва;

кандидат педагогічних наук, доцент
ПАНЬКІВ Людмила Іванівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова, Інститут мистецтв,
доцент кафедри фортепіанного виконавства
і художньої культури.

Захист відбудеться «13» листопада 2013 р. о 16 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.08 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «10» жовтня 2013 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

А. В. Козир

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Розбудова української держави, динамічний розвиток соціокультурної та мистецької реальності зумовлюють необхідність забезпечення суспільства професійно компетентними фахівцями, здатними до самостійної, активної, творчої мистецької діяльності. З огляду на це, сучасна педагогічна наука зорієнтована на вирішення низки важливих питань стосовно професійної підготовки фахівців різних мистецьких напрямків, пов'язаних із художньою творчістю, інтерпретацією мистецьких творів, репрезентацією творів перед слухачами.

Професійна підготовка студентів мистецьких спеціальностей є досить різнобічною і реалізується в музично-педагогічному, виконавському, хормейстерському, режисерському, хореографічному та інших напрямках. Вагоме місце посідає музично-виконавська підготовка як одна з провідних фахових дисциплін, що залучає студентів до художньо-естетичних цінностей, норм музичної культури, виконавських традицій та має значні резерви для вияву художньо-пізнавальної активності, розвитку творчого потенціалу, реалізації потреби в духовному самовираженні.

Музичне виконавство, як відзначають науковці, є складною художньою діяльністю, що вимагає засвоєння широкого спектру художніх, естетичних, музикознавчих знань та володіння комплексом спеціальних музично-інтерпретаційних, технічно-виконавських умінь і навичок. Високий професійний рівень музичного виконавства, на що вказують музиканти (Л. Баренбойм, М. Давидов, К. Ігумнов, Г. Коган, К. Мартінсен, Г. Нейгауз, С. Фейнберг, Г. Ципін, О. Шультяков та ін.), можливий за низки умов, серед яких особливо значущою є музично-слухова активність виконавця. У безпосередньому виконавському процесі музично-слухова активність виступає основою усвідомленої зосередженості уваги на художньо-сміслових елементах твору, детермінує творче осягнення його художньо-образного змісту й формування художньо-інтерпретаційної версії виконання, забезпечує пошук художньо-доцільних засобів виконавського втілення та слуховий контроль художньої й технічної довершеності музичного виконання.

Формування музично-слухової активності виконавців у сучасних науково-педагогічних дослідженнях розглядається здебільшого як супутній продукт музично-виконавської підготовки, зокрема, в межах вивчення питань розвитку музично-виконавського мислення (О. Бурська), активізації музично-творчої діяльності студентів (А. Душний), удосконалення виконавського апарату музикантів-інструменталістів (О. Андрейко), розвитку музичного слуху і виконавської техніки музикантів (В. Спірідонова). У низці досліджень формування музично-слухової активності виконавців висвітлюється як наслідок удосконалення основних властивостей внутрішнього музичного слуху (С. Оськіна), формування художньо-образних уявлень музикантів (Р. Гржибовська), активізації музично-слухового самоконтролю в процесі навчання (О. Карпова), організації уваги студентів при вивченні музичних

творів (Л. Годик), розвитку музично-творчих навичок у процесі музично-виконавської діяльності (Г. Шахов) тощо.

Незважаючи на визнання важливості музично-слухової активності у виконавській діяльності та необхідності подолання слухової інертності, що часто спостерігається серед виконавців, проблема цілеспрямованого формування музично-слухової активності як професійної якості музиканта в науково-педагогічних дослідженнях не стала предметом спеціального вивчення.

Опосередкований розгляд та вивчення окремих аспектів зазначеної проблеми не дають завершеної, логічно обґрунтованої картини формування музично-слухової активності музикантів у процесі інструментально-виконавської підготовки. Зокрема, лишаються недостатньо визначеними змістовна структура музично-слухової активності у цілісному музично-виконавському процесі; вимагають більш глибокого вивчення механізми свідомої регуляції зосередженості музичного слуху в процесі художньо-інтерпретаційної діяльності. Потребують наукового обґрунтування й експериментальної апробації педагогічні шляхи та методи подолання пасивності музичного слуху виконавців у інструментально-виконавській діяльності.

Актуальність досліджуваної проблеми, її практична значущість в удосконаленні фахової підготовки майбутніх музикантів-педагогів та недостатня теоретично-методична розробленість зумовили вибір теми дисертаційного дослідження *«Формування музично-слухової активності студентів мистецьких спеціальностей у процесі інструментально-виконавської підготовки»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідницької роботи кафедри музичної педагогіки та хореографії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя і складає частину комплексного дослідження *«Методологічні та методичні засади фахової підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін»*. Тему дисертації затверджено Вченою радою Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (протокол № 5 від 28.12.2006 року) та узгоджено з Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 24.02.2009 року).

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні, розробці й експериментальній перевірці методики формування музично-слухової активності студентів у процесі інструментально-виконавської підготовки.

Об'єкт дослідження: процес інструментально-виконавської підготовки майбутніх музикантів-педагогів.

Предмет дослідження: методика і педагогічні умови формування музично-слухової активності студентів мистецьких спеціальностей вищих закладів педагогічної освіти у процесі інструментально-виконавської підготовки.

Відповідно до поставленої мети було визначено такі **завдання** дослідження:

- розкрити сутність поняття «музично-слухова активність» виконавця;
- визначити компонентну структуру музично-слухової активності;
- проаналізувати стан дослідженості проблеми формування музично-слухової активності в теорії та методиці інструментально-виконавської підготовки;
- розробити методику та обґрунтувати педагогічні умови формування музично-слухової активності студентів у процесі інструментально-виконавської підготовки;
- визначити критерії та показники сформованості музично-слухової активності студентів мистецьких спеціальностей вищих закладів педагогічної освіти;
- експериментально перевірити ефективність запропонованої методики формування музично-слухової активності майбутніх музикантів-педагогів.

Методологічну та теоретичну основу дослідження становлять провідні положення філософії щодо сутності музичного мистецтва як специфічної форми суспільної свідомості (М. Бровко, І. Зязюн, Л. Левчук, В. Панченко); психологічні ідеї про взаємозалежний розвиток психіки, свідомості та діяльності (Л. Виготський, О. Леонтьєв, Л. Рубінштейн, В. Узнадзе); теорія поетапного формування розумових дій у процесі навчання (П. Гальперін, С. Кабільницька, Н.Тализіна); концептуальні позиції музикознавства щодо пізнання мистецьких явищ (Б. Асаф'єв, Л. Мазель, С. Раппопорт, Б. Яворський); наукові розробки з питань музичного сприймання (В. Медушевський, С. Назайкінський, О. Рудницька, К. Руч'євська); теоретико-методичні засади музично-виконавської підготовки (Л. Баренбойм, Г. Коган, К. Мартінсен, М. Метнер, Г. Нейгауз, С. Савшинський, С. Фейнберг); сучасні дослідження музично-виконавської інтерпретації (Є. Гуренко, Н. Корихалова, В. Крицький, В. Москаленко); наукові праці з питань удосконалення музично-виконавської майстерності (М. Давидов, Н. Кашкадамова, М. Старчеус, Г. Ципін, Т. Чернова, Г. Шахов); сучасні педагогічні концепції музично-педагогічної освіти (А. Козир, О. Олексюк, Г. Падалка, Л. Паньків, О. Ростовський, О. Щолокова).

Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань було використано такі **методи дослідження**:

- *теоретичні*: аналіз філософської, психологічної, педагогічної, методичної літератури з проблеми дослідження, аналіз та узагальнення педагогічного досвіду в системі інструментально-виконавської підготовки, аналіз навчальних програм, підручників, посібників, що дозволило сформулювати власний погляд на проблему дослідження, виявити наукові засади створення експериментальної методики;
- *емпіричні*: опитування (анкетування, тестування, інтерв'ю, бесіда), педагогічне спостереження, методи експертної оцінки та самооцінки, музично-творчі завдання, педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний),

що дозволило діагностувати рівні сформованості музично-слухової активності студентів та експериментально перевірити ефективність розробленої методики;

- *математично-статистичні*: кількісна обробка отриманих експериментальних результатів дослідження, відображення їх у графічному вигляді, що забезпечило фіксацію результатів вимірювання та перевірку ефективності розробленої методики формування музично-слухової активності студентів.

Організація дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася відповідно до поставлених завдань і включала три етапи.

На першому етапі (2006–2008 рр.) проаналізовано науково-методичну літературу з обраної проблеми, визначено методологічну і теоретичну основу дослідження, його мету, об'єкт, предмет, завдання. Здійснено констатувальне дослідження, розроблено програму формувального експерименту.

На другому етапі (2008–2012 рр.) здійснено апробацію експериментальної методики формування музично-слухової активності студентів у процесі інструментально-виконавської підготовки, встановлено педагогічні умови, що забезпечують ефективність цього процесу. Проведено аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.

На третьому етапі (2012–2013 рр.) систематизовано та узагальнено результати проведеного дослідження, сформульовано висновки наукової роботи та оформлено текст дисертації.

Наукова новизна дослідження.

Уперше розроблено й апробовано методику поетапного формування музично-слухової активності у напрямку від засвоєння розгорнутих зовнішньо виражених художньо-аналітичних прийомів до згорнутої внутрішньомисленнєвої орієнтуючо-контролюючої музично-виконавської діяльності; визначено та обґрунтовано педагогічні умови, які сприяють її успішній реалізації.

Конкретизовано сутність поняття «музично-слухова активність» виконавця та компонентну структуру музично-слухової активності в музично-виконавському процесі.

Удосконалено засоби діагностики сформованості музично-слухової активності студентів мистецьких спеціальностей, які охоплюють відповідні параметри, критерії, показники, рівні.

Подальшого розвитку набуло навчально-методичне забезпечення музично-виконавської підготовки студентів мистецьких спеціальностей вищих навчальних закладів педагогічної освіти.

Практичне значення дослідження визначається можливістю впровадження у процес фахової підготовки майбутніх музикантів-педагогів апробованої методики цілеспрямованого формування музично-слухової активності. Матеріали дослідження можуть мати практичне застосування в діяльності викладачів музично-виконавських дисциплін вищих навчальних закладів педагогічної освіти; використовуватися при розробці навчальних

програм, написанні навчально-методичних посібників; у подальших наукових дослідженнях.

Апробація і впровадження результатів дослідження. Основні положення, результати та висновки дослідження обговорювалися на *міжнародних* конференціях: «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (Київ, 2007 р.); «VI мистецько-педагогічні читання пам'яті професора О. П. Рудницької» (Київ, 2008 р.); «Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології» (Київ, 2009 р.); «Мистецько-педагогічні читання пам'яті професора О. П. Рудницької» (Київ, 2010 р.); *всеукраїнських* науково-практичних конференціях: «Інструментальне мистецтво у вищій школі: проблеми і перспективи професійної підготовки» (Кам'янець-Подільський, 2009 р.); «Мистецька освіта XXI століття: проблеми теорії і практики» (Ніжин, 2010 р.); «Методологічні та методичні засади мистецької освіти» (Ніжин, 2013 р.); *всеукраїнських* науково-практичних семінарах: «Проблеми сучасної музичної освіти та виконавства» (Ніжин, 2009 р.); «Актуальні проблеми сучасної музичної освіти та виконавства» (Ніжин, 2011 р.); «Мистецькі діалоги: культура, освіта, виконавство» (Ніжин, 2012 р.); на засіданнях кафедри музичної педагогіки та хореографії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (2006–2013 рр.).

Результати дослідження впроваджено у навчальний процес факультету культури і мистецтв Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (довідка № 04 від 21.12.2012 р.); музичних факультетів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка № 32 від 11.05.2010 р.); факультету мистецтв Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 652 від 11.05.2010 р.); факультету мистецтв Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 316 від 19.05.2010 р.).

Вірогідність результатів дослідження забезпечується методологічною обґрунтованістю його вихідних положень; проведенням дослідно-експериментальної роботи з використанням комплексу методів, адекватних предмету, меті й завданням дослідження; якісною та кількісною обробкою даних; позитивною динамікою досліджуваного феномену за результатами формувального експерименту; репрезентативністю вибірки.

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертації відображено в 17 одноосібних публікаціях, 6 з яких надруковано в провідних фахових виданнях України з педагогіки, 1 – у міжнародному науковому виданні.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (286 найменувань, з них 5 – іноземними мовами), додатків. Загальний обсяг дисертації становить 254 сторінки, з них 190 сторінок основного тексту. Робота містить 16 таблиць, 9 рисунків, що разом із додатками розміщені на 36 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження; висвітлено теоретико-методологічні основи наукової роботи, охарактеризовано основні методи наукового дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення дисертаційної роботи; наведено відомості про апробацію та впровадження результатів наукового дослідження.

У **першому розділі** – *«Теоретичні основи дослідження музично-слухової активності виконавця»* – розглянуто музичне виконавство як художній процес, виділено структурні складові й предмет музичного виконавства, розкрито значення музично-слухової активності як професійної якості виконавця, визначено й обґрунтовано сутність та структуру музично-слухової активності в музично-виконавському процесі.

Музичне виконавство виступає необхідним компонентом музичного мистецтва, за допомогою якого музика матеріалізується у звуковій реальності, стає об'єктом емоційного переживання та художньо осмисленого сприймання. Музичне виконавство передбачає тлумачення художньої ідеї, закладеної композитором у творі, формування власної художньо-інтерпретаційної версії виконання та представлення її в матеріально-звуковій музично-виконавській формі.

Ряд науковців (Є. Гуренко, Н. Корихалова, В. Крицький, Г. Ципін та ін.) розглядають музичне виконавство як складний художній процес, що включає дві основні структурні складові – художнє осягнення та музично-виконавське втілення, які й виявляють його сутність.

Художнє осягнення передбачає розпізнання й осмислення художньо-сміслових елементів твору – специфічних музично-мовних засобів, які «кодують» художньо-змістовну інформацію. Розпізнання зводиться до виділення музично-мовних елементів твору та встановлення їх узагальнених художніх значень. Осмислення полягає в з'ясуванні художньо-контекстних сміслових значень розпізнаних елементів твору, результатом чого є формування художньо-образного уявлення твору як «ідеальної моделі» для матеріально-звукового втілення.

Музично-виконавське втілення вимагає відбору засобів музично-виконавської виразності та пошуку способів технічно-досконалого музичного виконання. Основою відбору засобів виконавської виразності є ідеальне художньо-образне уявлення, сформоване у свідомості виконавця як результат художньо-інтерпретаційного бачення твору. Пошук способів технічно-досконалого втілення ґрунтується на встановленні слухо-рухової взаємодії – як органічного синтезу музично-слухових уявлень та адекватних технічно-виконавських прийомів при визначальній ролі уявлень.

Предметом музичного виконавства є *музичний твір*, який при художньому осягненні й музично-виконавському втіленні, згідно бачення низки науковців (Б. Асаф'єв, В. Бобровський, В. Медушевський, В. Москаленко,

Є. Назайкінський, К. Руч'євська та ін.), необхідно розуміти як художньо-сміслові явище зі складною інтонаційно-драматургічною організацією. Основними компонентами інтонаційно-драматургічної організації твору виступають музично-інтонаційні, емоційно-образні та логіко-драматургічні художньо-сміслові елементи. Вони є ключовими орієнтирами для зосередженості слухової уваги, основою для розпізнання й осмислення засобів художньої виразності, чим забезпечується глибоке проникнення в художньо-образний зміст музики та повноцінне представлення у виконанні музично-інтерпретаційного бачення твору.

У багатьох наукових дослідженнях з проблем музичного виконавства (Ф. Блуменфельд, Ф. Бузоні, Й. Гофман, М. Давидов, Г. Коган, Н. Корихалова, К. Мартінсен, М. Метнер, Г. Ципін та ін.) наголошується на значущості музично-слухової активності в музично-виконавському процесі. При цьому музично-слухова активність розглядається переважно в контексті категорії «музичний слух» і тлумачиться як здатність до сприймання й відтворення музичних звуків: їх окремих якостей (висоти, гучності, тривалості) та функціональних зв'язків між ними (ладове чуття, чуття ритму, мелодичний слух, гармонічний слух тощо).

У нашому дослідженні *музично-слухова активність* розглядається як *необхідна професійна якість художньо осмисленої музичної діяльності, яка в музично-виконавському процесі реалізується через усвідомлену зосередженість уваги на художньо-сміслових елементах музичного твору в їх взаємодії й цілісності, що забезпечує повноцінне осягнення художньо-змістовної сутності твору, самостійний відбір художньо-доцільних засобів виконавської виразності втілення та виступає першоосновою поточного контролю й оперативного коригування музично-виконавського результату.*

Структура музично-слухової активності, виходячи з бачення низки науковців (Б. Асаф'єв, Ю. Рагс, Г. Фрейндлінг, Г. Ципін та ін.), зумовлюється структурною будовою музично-виконавського процесу. У художньому осягненні найповніше виявляється орієнтуючо-контролююча спрямованість музичного слуху, в процесі музично-виконавського втілення – контролюючо-коригуюча, що відповідає двом структурним компонентам музично-слухової активності.

Для *орієнтувально-контролювального компоненту* музично-слухової активності характерним є виокремлення художньо-сміслових елементів твору як орієнтирів для слухової зосередженості, осмислення елементів твору в узагальнених і контекстних значеннях та контроль повноти їх охоплення в художньо-образній цілісності твору. Це уможливорює художньо осмислене сприймання музичного твору як інтонаційно-драматургічної організації, глибоке проникнення в художньо-змістовну сутність музики та формування образно-визначених і концептуально-цілісних музично-слухових уявлень як основи виконавського задуму.

Характерною особливістю *контролювально-коригувального компоненту* музично-слухової активності є контроль виконавського втілення на основі

співвіднесення уявного й об'єктивованого виконавського задуму, оцінювання музичного виконання за художніми і технічними характеристиками, коригування безпосереднього виконавського процесу та уявного художньо-виконавського задуму. Контролюючо-коригуюча спрямованість музично-слухової активності забезпечує усвідомлений контроль доцільності засобів виконавської виразності й технічних способів втілення та виступає важливим чинником досягнення художньо й технічно досконалого музично-виконавського результату.

У другому розділі – *«Методико-педагогічні засади формування музично-слухової активності студентів мистецьких спеціальностей педагогічних вузів»* – проаналізовано стан дослідженості проблеми формування музично-слухової активності в теорії та методиці інструментально-виконавської підготовки студентів, обґрунтовано педагогічні умови та методику формування музично-слухової активності у процесі інструментально-виконавської підготовки.

Сучасна музично-педагогічна думка зорієнтована на *формування музично-слухової активності* як необхідної професійної якості музиканта-педагога. При цьому в багатьох науково-педагогічних дослідженнях (О. Андрейко, О. Бурська, Р. Гржибовська, О. Карпова, С. Оськіна, Г. Шахов та ін.) формування музично-слухової активності окреслюється здебільшого як супутній продукт музично-виконавської підготовки, зокрема, активізації художньо-творчої діяльності музикантів, розвитку музично-виконавського мислення, удосконалення технічно-виконавського апарату, що не забезпечує необхідного рівня музично-слухової активності студентів у виконавському процесі. Поза увагою сучасної педагогічної науки лишається визначення механізмів свідомої регуляції зосередженості музичного слуху виконавців у художньо-інтерпретаційному процесі, обґрунтування й експериментальна апробація педагогічних шляхів і методів подолання пасивності музичного слуху в музично-виконавській діяльності.

Проведений аналіз наукових досліджень та педагогічні спостереження за навчальним процесом дали підстави припустити, що інтенсивність формування музично-слухової активності студентів у процесі інструментально-виконавської підготовки забезпечується за таких *педагогічних умов*:

- цілеспрямованого формування узагальнених художньо-аналітичних прийомів цілісної музично-виконавської діяльності;
- забезпечення студентів необхідними й достатніми знаннями щодо художньо-сислової організації музичних творів;
- поетапного формування музично-слухової активності від розгорнутих зовнішньо виражених художньо-аналітичних прийомів до згорнутої усвідомленої орієнтуючо-контролюючої діяльності.

Основним *художньо-аналітичним прийомом* музично-виконавської діяльності є інтонаційно-драматургічний аналіз, що забезпечує розуміння музичного твору як цілісної художньо-сислової організації й утворення художньо-інтерпретаційної версії виконання. Важливе місце посідає художньо-

аналітичний прийом контролюючого спрямування – контролюючо-коригуючий аналіз, що зорієнтований на усвідомлений контроль художньої й технічної довершеності виконавського втілення та оперативне коригування музично-виконавського процесу й результату.

При забезпеченні студентів *знаннями* основ художньо-сміслової організації музичних творів враховується їх необхідність і достатність для розпізнання елементів твору як художньо-значущих, з'ясування їх типологічної належності, осмислення в узагальнених і художньо-контекстних значеннях. Надання знань відбувається безпосередньо при опрацюванні музичних творів на заняттях з основного музичного інструменту і виступає теоретичною основою повноцінного художнього осягнення та адекватного музично-виконавського втілення.

Процесуальна логіка формування музично-слухової активності передбачає *поетапне* переведення *орієнтуючо-контролюючої діяльності* з розгорнутої зовнішньо вираженої у згорнуту внутрішню діяльність. Початковий етап зводиться до засвоєння компонентно-операційної основи музично-виконавських дій, наступний етап – до керованого скорочення операційного складу дій, заключний – до адаптації засвоєної орієнтуючо-контролюючої діяльності до нових, змінених умов.

Для педагогічного управління процесом формування музично-слухової активності розроблено *методику*, сутність якої полягає у поетапному формуванні музично-слухової активності в напрямку від засвоєння розгорнутих зовнішньо виражених художньо-аналітичних прийомів до згорнутої внутрішньо-мисленнєвої орієнтуючо-контролюючої музично-виконавської діяльності.

Основним завданням *першого етапу* є засвоєння художньо-аналітичних прийомів та дій музично-виконавського процесу в розгорнутій зовнішньо вираженій формі.

Базовим методом на цьому етапі виступає метод алгоритмізованих завдань, що забезпечує засвоєння поопераційного алгоритму художньо-аналітичних дій цілісного музично-виконавського процесу. Алгоритмізовані завдання відображають структуру та зміст художньо-аналітичних прийомів і орієнтуючо-контролюючих дій у розгорнутому деталізованому вигляді; komponуються за логікою виконавського процесу, що включає художнє осягнення й музично-виконавське втілення; передбачають обов'язкову об'єктивацію дій у зовнішньо вираженій вербалізованій формі. Важлива роль відводиться словесним методам навчання (пояснення, бесіда, обговорення тощо), які забезпечують «виведення назовні» розуміння цілевідповідності, операційного складу, логіки орієнтуючо-контролюючих дій та вербальне озвучення результату художньо-аналітичної музично-виконавської діяльності.

Метою *другого етапу* є кероване скорочення розгорнутої зовнішньо вираженої орієнтуючо-контролюючої діяльності у згорнуту. Це передбачає переведення дій із зовнішнього плану у внутрішній та способів їх реалізації в

напрямку від вербалізованого тлумачення до об'єктивації у музичному виконанні.

Метод алгоритмізованих завдань залишається актуальним на даному етапі. Його особливістю є відображення комплексу основних орієнтуючо-контролюючих дій музично-виконавського процесу в їх взаємозв'язку й послідовності, скорочення поопераційного складу дій з переведенням у внутрішній план реалізації, поступове згортання вербалізованих процесів з орієнтацією на показ художньо-виконавських результатів. Важливу роль продовжують відігравати словесні методи навчання (вербальне озвучення музично-виконавських дій, порівняльний аналіз вербальної і виконавської інтерпретації, коментування музично-виконавського результату), особливістю яких є максимальне поєднання вербалізації та музичного виконання. Актуальними є обмеження студентів у часі при вирішенні художніх завдань, зорієнтованість на швидкість і оперативність у досягненні музично-виконавських результатів.

Третій етап формування музично-слухової активності полягає в адаптації сформованого способу орієнтуючо-контролюючої діяльності до умов, що змінюються при ускладненні й урізноманітненні музичного матеріалу.

Методично доцільними на даному етапі формування музично-слухової активності є навчальні завдання, які розширюють сферу застосування сформованого способу орієнтуючо-контролюючої діяльності. Це здійснюється двома основними способами: за рахунок художнього матеріалу, що вивчається студентами у процесі музично-виконавської підготовки (ускладнення творів за художніми й технічними характеристиками, урізноманітнення за жанровими, стильовими ознаками), та зміни умов діяльності студентів (зміни способів музичного сприймання, варіативності у представленні музично-виконавського результату). Важливу роль відіграють ескізне вивчення художнього матеріалу, написання анотацій до музичних творів, оцінювання та самооцінювання музичного виконання.

Дослідження науково-педагогічних засад формування музично-слухової активності студентів дало змогу розробити *методичну модель*, основними складовими якої стали: мета, що орієнтує на цілеспрямоване й педагогічно кероване формування музично-слухової активності студентів; завдання, які визначають основні напрямки експериментального навчання; підходи до процесу формування музично-слухової активності; зміст дослідно-експериментальної роботи; етапи формування музично-слухової активності; базові методи експериментального навчання; педагогічні умови, які забезпечують інтенсивність формування; критерії діагностики музично-слухової активності; результат дослідно-експериментальної роботи, що вказує на сформованість музично-слухової активності за художньо-виконавськими і діяльнісно-операційними якісними характеристиками. Основні складові методичної моделі формування музично-слухової активності студентів мистецьких спеціальностей педагогічних вузів відображено на рис. 1.

МЕТА: формування музично-слухової активності студентів мистецьких спеціальностей у процесі інструментально-виконавської підготовки		
ЗАВДАННЯ:		
<ul style="list-style-type: none"> - формування алгоритму художньо-аналітичних дій музично-виконавської діяльності, що забезпечує активність музичного слуху; - активізація музично-слухового контролю як засобу повноцінного художнього осягнення та коригування виконавського втілення; - розвиток здатності до самостійної художньо-осмисленої музично-виконавської діяльності 		
ПІДХОДИ:		
особистісно-зорієнтований	професійно-педагогічний	діяльнісно-творчий
ЗМІСТ:		
<ul style="list-style-type: none"> - виокремлення художньо-значущих елементів музичного твору - орієнтирів зосередженості слухової уваги; - контроль повноти охоплення художньо-смыслових елементів твору в їх цілісності 	<ul style="list-style-type: none"> - контроль музично-виконавського втілення при співвіднесенні художнього задуму й музичного звучання; - корекція засобів виконавської виразності й технічно-виконавських прийомів втілення 	
ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ:		
засвоєння художньо-аналітичних прийомів орієнтуючо-контролюючої музично-виконавської діяльності у розгорнутій зовнішньо вираженій	скорочення орієнтуючо-контролюючої діяльності у згорнуту мисленнєву з орієнтацією на показ музично-виконавських результатів	адаптація сформованого способу орієнтуючо-контролюючої діяльності до умов, що змінюються при ускладненні й урізноманітненні музичного матеріалу
МЕТОДИ:		
<ul style="list-style-type: none"> - метод алгоритмізованих завдань при художньому осягненні та виконавському втіленні; - словесні методи навчання (вербальне озвучення музично-виконавських дій, порівняльний аналіз вербалізованої і виконавської інтерпретації, коментування музично-виконавського результату); - методи контролю і самоконтролю у процесі опрацювання музичних творів, диференційованого оцінювання музичного виконання 		
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ:		
цілеспрямоване формування узагальнених художньо-аналітичних прийомів цілісної музично-виконавської діяльності	забезпечення необхідними і достатніми знаннями щодо художньо-смыслові організації музичних творів	переведення орієнтуючо-контролюючої діяльності з розгорнутої зовнішньо вираженої у згорнуту внутрішню діяльність
КРИТЕРІЇ сформованості музично-слухової активності:		
міра художньої і технічної довершеності музичного виконання	ступінь усвідомленості та узагальненості орієнтуючо-контролюючої діяльності	
РЕЗУЛЬТАТ: сформованість музично-слухової активності студентів		

Рис. 1. Методична модель формування музично-слухової активності

У третьому розділі – «*Експериментальне дослідження формування музично-слухової активності студентів педагогічних вузів*» – визначено параметри діагностики, відповідні критерії й показники сформованості музично-слухової активності студентів мистецьких спеціальностей вищих закладів педагогічної освіти; висвітлено зміст експериментальної роботи з формування музично-слухової активності у процесі інструментально-виконавської підготовки, проаналізовано й узагальнено результати наукового дослідження.

Предметом *діагностики* стану сформованості музично-слухової активності в експериментальному дослідженні виступив цілісний комплекс сутнісних якостей, які, з одного боку, характеризують міру задіяності активного музичного слуху в формуванні художньо-інтерпретаційної версії музичного виконання, з іншого – виявляють ступінь сформованості орієнтуючо-контролюючої діяльності як діяльнісно-операційної основи активного музичного слуху. Згідно з цим, основними параметрами діагностики сформованості музично-слухової активності стали: *художньо-виконавський та діяльнісно-операційний параметри*, які виражаються у відповідних критеріях і показниках рівнів.

За художньо-виконавським параметром виділено такі критерії: *ступінь художньої й технічної довершеності* музичного виконання. Показниками художньої довершеності виконання виступають художньо-інтонаційна визначеність, емоційно-образна виразність і драматургічна логічність розвитку художньо-змістовних процесів. Показниками технічної довершеності виконання стали відповідність використаних засобів виконавської виразності художній доцільності, технічна досконалість музично-виконавських прийомів втілення, скоординованість музично-слухових уявлень і технічних способів втілення.

За діяльнісно-операційним параметром виділено наступні критерії: *міра усвідомленості та узагальненості орієнтуючо-контролюючої діяльності*. Показниками усвідомленості є художня цілепідпорядкованість, компонентно-операційна визначеність та повнота орієнтуючо-контролюючих дій у цілісному музично-виконавському процесі. Показниками узагальненості орієнтуючо-контролюючої діяльності стали безпомилковість у застосуванні щодо різноманіття художнього матеріалу, швидкість отримання музично-виконавського результату, самостійність в адаптації орієнтуючо-контролюючої діяльності до змінених умов.

На основі визначених параметрів, критеріїв, показників та рівнів проведено *констатувальний експеримент*, у ході якого використовувалися спеціальні діагностичні методи: метод компетентних суддів із залученням викладачів музично-виконавських кафедр; аналіз виконання студентами творів, вивчених під керівництвом викладача та самостійно; аналіз вербалізованого тлумачення художньо-образного змісту музичних творів; усне і письмове опитування: інтерв'ю, тестування, анкетування; аналіз виконання контрольних завдань.

Діагностика сформованості музично-слухової активності студентів проводилася у Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя, Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка та Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії. У констатувальному експерименті брали участь 142 студенти випускних курсів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», до процесу дослідження було залучено 19 викладачів музично-інструментальних дисциплін.

Констатувальний експеримент показав, що рівень сформованості музично-слухової активності за художньо-виконавським і діяльнісно-операційним параметрами є невисоким: значний відсоток студентів віднесено до середнього і низького рівнів – 42,5% та 48,0% відповідно. Високий рівень сформованості музично-слухової активності зафіксовано у незначній частки студентів – 9,5%.

За даними констатувального дослідження більшість студентів не виявили належного рівня в досягненні художньо-образного змісту музичних творів; були схильні до формального відтворення нотного тексту замість художнього осмислення й самостійного відбору адекватних засобів виконавської виразності; продемонстрували зосередженість музично-слухового контролю переважно на технічній довершеності музичного виконання; опрацювання нового художнього матеріалу здійснювали у тривалий проміжок часу та зі значними похибками.

Результати констатувального дослідження засвідчили, що формування музично-слухової активності відбувається опосередковано-побіжно в ході накопичення студентами музично-виконавського досвіду, що не забезпечує необхідного рівня професійної музично-виконавської підготовки. Це визначило основні завдання та зміст подальшої експериментальної роботи, а саме: апробацію методики поетапного формування музично-слухової активності у напрямку від засвоєння розгорнутих зовнішньо виражених художньо-аналітичних прийомів до згорнутої мисленнєвої орієнтуючо-контролюючої музично-виконавської діяльності та створення педагогічних умов, що сприяють її успішній реалізації в процесі інструментально-виконавської підготовки студентів.

Впровадження методики формування музично-слухової активності відбувалося в умовах індивідуального навчання з дисциплін основного музичного інструменту (фортепіано, баян, акордеон, скрипка, домра, бандура). З метою охоплення більшої кількості студентів експериментальна і контрольна групи включали по дві підгрупи, які компонувались упродовж 2006-2009 років. Загалом у формуальному експерименті брали участь 101 студент, 49 з яких склали експериментальну групу, 52 студенти увійшли до контрольної.

Ефективність експериментальної роботи з формування музично-слухової активності студентів підтверджено позитивною динамікою отриманих результатів та різницею у показниках експериментальної й контрольної груп (див. табл. 1).

**Динаміка рівнів сформованості
музично-слухової активності в ЕГ і КГ**

Рівень	Констатувальний експеримент (142 студенти)		Формувальний експеримент							
			ЕГ (49 студентів)				КГ (52 студента)			
			1-й зріз		4-й зріз		1-й зріз		4-й зріз	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
<i>Високий</i>	14	9,5	4	8,6	15	31,2	5	9,6	7	13,5
<i>Середній</i>	60	42,5	19	38,8	29	58,1	18	33,7	22	41,8
<i>Низький</i>	68	48,0	26	52,6	5	10,7	29	56,7	23	44,7

Встановлено, що в експериментальній групі кількість студентів з високим і середнім рівнями сформованості музично-слухової активності зросла з 8,6% до 31,2% та з 38,8% до 58,1% відповідно, кількість студентів з низьким рівнем сформованості музично-слухової активності зменшилася з 52,6% до 10,7%. У контрольній групі зафіксовано незначне зростання показників. Кількість студентів КГ з високим рівнем сформованості музично-слухової активності зросла з 9,6% до 13,5%, середнім – з 33,7% до 41,8%, а з низьким – знизилася з 56,7% до 44,7%. Зіставлення отриманих даних у експериментальній і контрольній групах показали значні розбіжності в рівнях сформованості музично-слухової активності.

Обробка даних методами математичної статистики підтвердила достовірність отриманих результатів, що доводить дієвість запропонованої методики формування музично-слухової активності студентів у процесі інструментально-виконавської підготовки.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення проблеми формування музично-слухової активності виконавця та представлено її нове вирішення, що знайшло відображення в обґрунтуванні й експериментальній перевірці методики формування музично-слухової активності студентів мистецьких спеціальностей вищих закладів педагогічної освіти у процесі інструментально-виконавської підготовки.

У відповідності до мети наукового дослідження, поставлених і вирішених завдань зроблено такі узагальнюючі висновки.

1. Необхідність цілеспрямованого формування музично-слухової активності студентів зумовлена потребою вдосконалення їх музично-професійної майстерності та досягнення високих результатів у музично-педагогічній діяльності. Актуальною в цьому контексті є розробка сучасних

науково-методичних підходів щодо активізації музичного слуху та подолання слухової інертності у музично-виконавській діяльності.

2. Конкретизовано сутність *музично-слухової активності* як необхідної професійної якості художньо осмисленої музичної діяльності, яка в музично-виконавському процесі реалізується через усвідомлену зосередженість уваги на художньо-сміслових елементах музичного твору в їх взаємодії й цілісності, що забезпечує повноцінне осягнення художньо-змістовної сутності твору, самостійний відбір художньо-доцільних засобів виконавської виразності втілення та виступає першоосновою поточного контролю й оперативного коригування музично-виконавського результату.

3. З'ясовано *структуру* музично-слухової активності, яка охоплює два компоненти: орієнтувальню-контролювальню, контролювальню-коригувальню. Орієнтувальню-контролювальню компонент виступає основою виокремлення художньо-значущих елементів музичного твору як орієнтирів зосередженості слухової уваги та контролю повноти їх охоплення в художньо-образній цілісності. Контролювальню-коригувальню компонент є основою контролю відповідності виконавського втілення художньому задуму та корекції засобів виконавської виразності й технічних прийомів втілення.

4. Виділено й обґрунтовано параметри *діагностики* сформованості музично-слухової активності – художньо-виконавський і діяльнісно-операційний, відповідні критерії, показники, рівні.

Основними критеріями за художньо-виконавським параметром є *ступінь художньої довершеності* музичного виконання, що виявляється в художньо-інтонаційній визначеності, емоційно-образній виразності, драматургічній логічності й цілісності, та *ступінь технічної довершеності* виконання, показниками якої є художня доцільність використаних засобів виконавської виразності, технічна досконалість музично-виконавських прийомів, скоординованість музично-слухових уявлень і технічних способів втілення.

Основними критеріями за діяльнісно-операційним параметром стали *міра усвідомленості орієнтуючо-контролюючої діяльності*, на що вказує її художня цілепідпорядкованість, компонентно-операційна визначеність і повнота обсягу в цілісному музично-виконавському процесі, та *міра узагальненості орієнтуючо-контролюючої діяльності*, показниками якої є безпомилковість у застосуванні щодо різноманіття художнього матеріалу, швидкість отримання музично-виконавського результату, самостійність у адаптації до змінених умов.

5. Розроблено й апробовано *методику* цілеспрямованого формування музично-слухової активності студентів у напрямку від засвоєння розгорнутих зовнішньо виражених художньо-аналітичних прийомів до згорнутої внутрішньо-мисленнєвої орієнтуючо-контролюючої музично-виконавської діяльності, що включає три основні етапи.

Перший етап передбачає засвоєння художньо-аналітичних прийомів та дій музично-виконавського процесу в розгорнутій зовнішньо вираженій формі. Другий етап зводиться до педагогічного керування процесом скорочення орієнтуючо-контролюючої діяльності у згорнуту внутрішньо-мисленнєву з

орієнтацією на показ музично-виконавських результатів. Третій етап передбачає адаптацію засвоєної орієнтуючо-контролюючої діяльності до нових умов при урізноманітненні й ускладненні художнього матеріалу. Базовими методами виступають метод алгоритмізованих завдань, спеціальні словесні методи навчання, поточного контролю і диференційованої оцінки виконання.

6. Доведено, що успішність формування музично-слухової активності студентів у процесі інструментально-виконавської підготовки залежить від створення таких *педагогічних умов*: цілеспрямоване формування узагальнених художньо-аналітичних прийомів цілісної музично-виконавської діяльності; забезпечення студентів необхідними й достатніми знаннями щодо художньо-сислової організації музичних творів; переведення орієнтуючо-контролюючої діяльності з розгорнутої зовнішньо вираженої у згорнуту внутрішню діяльність.

Упроваджена методика формування музично-слухової активності студентів виявила достатню ефективність, про що свідчить динаміка отриманих результатів. У експериментальній групі відбулося помітне зростання кількості студентів, віднесених до високого (з 8,6% – до 31,2%) і середнього (38,8% – до 58,1%) рівнів. Водночас суттєво знизилася кількість студентів, що виявили низький рівень (з 52,6% – до 10,7%). У контрольній групі динаміка змін була менш істотною. Успішна апробація експериментальної методики дає підставу рекомендувати її для широкого впровадження в практику інструментально-виконавської підготовки студентів мистецьких спеціальностей вищих закладів педагогічної освіти.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування музично-слухової активності студентів мистецьких спеціальностей. Подальшого вивчення і наукового обґрунтування потребують питання комплексного розвитку музично-слухових здібностей у процесі фахової підготовки студентів; створення органічної взаємодії педагогічного керування і самоорганізації студентів при активізації музичного слуху; розкриття місця та ролі музично-слухової активності у формуванні творчих якостей студентів.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНО У ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

1. Сливко С. А. Проблема активізації музичного слуху студентів мистецьких факультетів вищої школи в процесі інструментально-виконавської підготовки / С. А. Сливко // Наукові записки. Серія: психолого-педагогічні науки / гол. ред. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2006. – № 3. – С. 65–67.

2. Сливко С. А. Формування музично-слухової активності виконавця в теорії та практиці музично-виконавської підготовки / С. А. Сливко // Наукові записки. Серія: психолого-педагогічні науки / гол. ред. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2006. – № 4. – С. 45–47.

3. Сливко С. А. Музично-слухова активність музиканта-виконавця та шляхи її формування / С. А. Сливко // Науковий часопис Національного

педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : збірник наукових праць. – К. : НПУ, 2007. – Вип. 5 (10). – С. 47–50.

4. Сливко С. А. Створення установки на художньо-осмислене сприймання в процесі формування музично-слухової активності виконавців / С. А. Сливко // Наукові записки. Серія: психолого-педагогічні науки / гол. ред. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – № 2. – С. 64–66.

5. Сливко С. А. Проблема активізації музичного слуху студентів мистецьких спеціальностей вищої школи в процесі виконавської підготовки / С. А. Сливко // Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наукових праць. – [ред. Т. М. Байбара, М. С. Вашуленко, Н. Й. Волошина та ін.]. – Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2009. – Вип. 3. – С. 500–503.

6. Сливко С. А. Поетапне формування музично-слухової активності виконавця / С. А. Сливко // Наукові записки. Серія: психолого-педагогічні науки / гол. ред. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2011. – № 6. – С. 91–94.

7. Сливко С. А. Проблема активизации музыкального слуха исполнителя в теории и практике музыкальной подготовки / С. А. Сливко // Сборник научных трудов. – Телави : Телавский Государственный Университет, 2008. – № 2 (24). – С. 394–397.

8. Сливко С. А. Педагогічні проблеми формування музично-слухової активності студентів мистецьких факультетів у процесі інструментально-виконавської підготовки / С. А. Сливко // Проблеми мистецької освіти : зб. науково-метод. стат. / відп. ред. О. Я. Ростовський. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2007. – Вип. 1. – С. 79–83.

9. Сливко С. А. Музично-слухова активність у інструментально-виконавському процесі / С. А. Сливко // Проблеми мистецької освіти: зб. науково-метод. стат. / відп. ред. О. Я. Ростовський. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2008. – Вип. 2. – С. 46–52.

10. Сливко С. А. Засвоєння узагальнених прийомів музично-слухової активності виконавців у процесі інструментально-виконавської підготовки / С. А. Сливко // Проблеми мистецької освіти : зб. науково-метод. стат. / відп. ред. О. Я. Ростовський. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – Вип. 4. – С. 39–46.

11. Сливко С. А. Формування музично-слухової активності студентів мистецьких спеціальностей у процесі інструментально-виконавської підготовки / С. А. Сливко // Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології : зб. матеріалів третьої міжн. наук.-творчої конф., Київ, 11–12 листопада 2009 р. – К. : ДАКККіМ, 2009. – С. 228–230.

12. Сливко С. А. Створення установки на художньо-осмислене сприймання музичних творів у процесі інструментально-виконавської підготовки студентів / С. А. Сливко // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей : зб. матеріалів VI мистецько-педагогічних читань пам'яті професора О. П. Рудницької / [ред. І. А. Зязюн,

Н.Г. Ничкало, Л. О. Хомич та ін.]. – Чернівці : Зелена Буковина, 2010. – С. 326–328.

13. Сливко С. А. Педагогічні умови формування музично-слухової активності виконавців / С. А. Сливко // Проблеми мистецької освіти : зб. науково-метод. стат. – відп. ред. О. Я. Ростовський. – Ніжин : НДУ ім. М.Гоголя, 2010. – Вип. 5. – С. 96–102.

14. Сливко С. А. Діагностика сформованості музично-слухової активності студентів у процесі музично-виконавської підготовки / С. А. Сливко // Проблеми мистецької освіти : зб. науково-метод. стат. – відп. ред. О. Я. Ростовський. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2011. – Вип. 6. – С. 86–95.

15. Сливко С. А. Сутність та структура музично-слухової активності виконавця / С. А. Сливко // Мистецькі діалоги: культура, освіта, виконавство : матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару студентів, магістрантів, аспірантів, викладачів. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – С. 16–18.

16. Сливко С. А. Методичні засади формування музично-слухової активності студентів у процесі музично-виконавської підготовки / С. А. Сливко // Проблеми мистецької освіти : зб. науково-метод. стат. – відп. ред. О. Я. Ростовський. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – Вип. 7. – С. 107–117.

17. Сливко С. А. Формування музично-слухової активності у процесі музично-виконавської підготовки студентів : Методичні рекомендації / С. А. Сливко. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – 28 с.

АНОТАЦІЇ

Сливко С. А. Формування музично-слухової активності студентів мистецьких спеціальностей у процесі інструментально-виконавської підготовки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2013.

У дисертації досліджено проблему формування музично-слухової активності – як важливої музично-професійної якості майбутніх музикантів-педагогів. Розкрито і конкретизовано сутність поняття «музично-слухова активність» виконавця, визначено її компонентну структуру.

Розроблено й апробовано методику поетапного формування музично-слухової активності у напрямку від засвоєння розгорнутих зовнішньо виражених художньо-аналітичних прийомів до згорнутої мисленнєвої орієнтуючо-контролюючої музично-виконавської діяльності. Виділено та обґрунтовано педагогічні умови цілеспрямованого формування музично-слухової активності у процесі музично-виконавської підготовки.

Удосконалено засоби діагностики сформованості музично-слухової активності студентів, що охоплює відповідні параметри, критерії, показники, рівні. Проаналізовано результати формувального експерименту та доведено їх

статистичну достовірність. Отримані результати дослідження доводять ефективність запропонованої методики та її значущість для подальшого вдосконалення фахової підготовки музикантів-педагогів.

Ключові слова: музично-слухова активність, музично-виконавський процес, інструментально-виконавська підготовка студентів, методика формування музично-слухової активності.

Сливко С. А. Формирование музыкально-слуховой активности студентов художественных специальностей в процессе инструментально-исполнительской подготовки. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика музыкального обучения. – Национальный педагогический университет имени Н. П. Драгоманова. – Киев, 2013.

В диссертации исследуется проблема целенаправленного формирования музыкально-слуховой активности студентов педагогических вузов. *Музыкально-слуховая активность* рассматривается как необходимое профессиональное качество художественно-осмысленной музыкальной деятельности, что реализуется через осознанную сосредоточенность внимания на художественно-смысловых элементах музыкального произведения в их взаимодействии и целостности. Это обеспечивает полноценное постижение художественного смысла музыкального произведения, самостоятельный выбор художественно-целесообразных средств исполнительской выразительности, выступает первоосновой текущего контроля и оперативного корректирования музыкально-исполнительского результата.

Выделены *структурные компоненты* музыкально-слуховой активности: ориентировочно-контролирующий и контролирующе-корректирующий. Ориентировочно-контролирующий компонент предусматривает распознавание художественно-значимых элементов музыкального произведения как ориентиров слухового внимания, контроль полноты их охвата в художественной целостности. Контролирующе-корректирующий компонент включает контроль соответствия музыкально-исполнительского воплощения художественному замыслу, коррекцию средств исполнительской выразительности и технических приемов воплощения.

Усовершенствованы способы *диагностики* сформированности музыкально-слуховой активности, обоснованы параметры: художественно-исполнительский и деятельно-операционный; соответствующие им критерии: степень художественного и технического совершенства музыкального исполнения, мера осознанности и обобщенности ориентировочно-контролирующей музыкальной деятельности; показатели трех уровней (высокого, среднего, низкого).

Впервые разработана и апробирована *методика* поэтапного формирования музыкально-слуховой активности, которая включает три этапа. Основным заданием первого этапа является усвоение художественно-

аналитических приемов исполнительской деятельности в развернутой внешне выраженной форме. Второй этап предусматривает сокращение развернутой ориентировочно-контролирующей деятельности в свернутую осмысленную с представлением музыкально-исполнительского результата. Третий этап нацелен на адаптацию сформированного способа ориентировочно-контролирующей деятельности к измененным условиям при изучении нового художественного материала.

В исследовании раскрыты оптимальные *педагогические условия* формирования музыкально-слуховой активности: целенаправленное формирование обобщенных художественно-аналитических приемов целостной музыкально-исполнительской деятельности; обеспечение необходимыми и достаточными знаниями художественно-смысловой организации музыкальных произведений; поэтапное формирование музыкально-слуховой активности от развернутых внешне выраженных художественно-аналитических приемов к свернутой осмысленной ориентировочно-контролирующей деятельности.

Полученные результаты исследования доказывают эффективность предложенной методики формирования музыкально-слуховой активности, ее значимость для усовершенствования профессиональной подготовки музыкантов-педагогов.

Ключевые слова: музыкально-слуховая активность, музыкально-исполнительский процесс, инструментально-исполнительская подготовка студентов, методика формирования музыкально-слуховой активности.

Slyvko S. A. Formation of musical-ear activity of students artistic specialties in the process of instrumental-performer training. – Manuscript.

The dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences in speciality 13.00.02 – theory and methodology of musical education. – National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov. – Kyiv, 2013.

This thesis explores the problem of formation of musical-ear activity as the important musical-professional quality of future teachers of music. A conception essence of «musical-ear activity» of a performer is specified and exposed; defined its component structure in musical-performing process.

The stage-by-stage methodology of musical-ear activity in a tendency of mastering the detailed externally expressed art-analytical methods to minimized mental orientating-controlling musical-performing activity is elaborated and tasted. Pedagogical conditions of the effective forming of musical-ear activity in the process of musical-performing training are defined and substantiated.

Means of diagnosis of students' musical-ear activity formation, which covers appropriate parameters, criteria, indicators and levels are improved. The results of forming experiment are analyzed and proved from statistical point of view. Gained results proved the efficiency of the method proposed and its value for further improvements in the sphere of the theoretical and practical training of music teachers.

Keywords: musical-ear activity, musical-performing process, instrumental-performer training of students, methodology of musical-ear activity formation.